

MENTORING DLA LEPSZEJ INTEGRACJI

PODRĘCZNIK DZIAŁAŃ
PILOTAŻOWYCH

Zespół portugalski w projekcie NEW ABC

Isabel R. Pinto

Cátia de Carvalho

Alexander Kpatue Kweh

Mubarak Husein

Networking the
Educational World:
Across Boundaries for
Community-building

Mentoring dla lepszej integracji. Podręcznik działań pilotażowych

Original title: *Mentorship for a better integration. Pilot action activity handbook.*

WYDANIE PIERWSZE

Kwiecień 2024

AUTORZY

Isabel R. Pinto, Cátia de Carvalho, Alexander Kpatue Kweh, Mubarak Husein
Universidade do Porto/UREP

Universidade do Porto
Centro de Psicologia da Universidade do Porto
Faculdade de Psicologia e Ciências da Educação
Rua Alfredo Allen, 4200-135 Porto.
Portugal

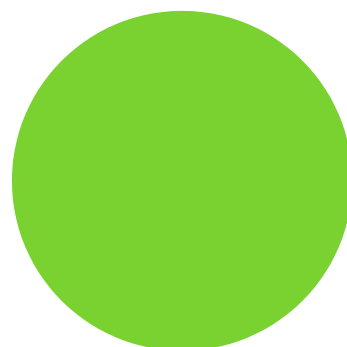
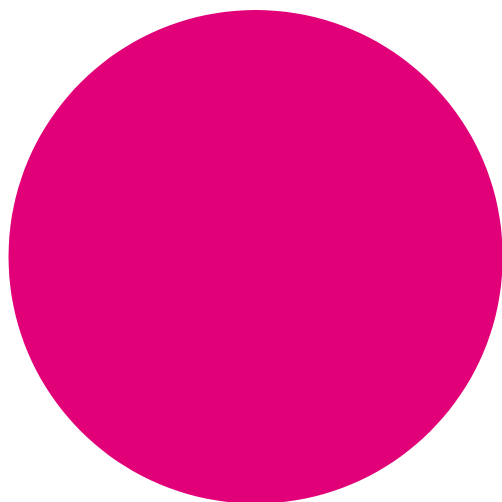
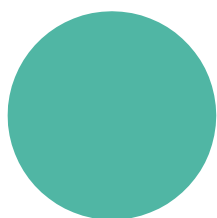
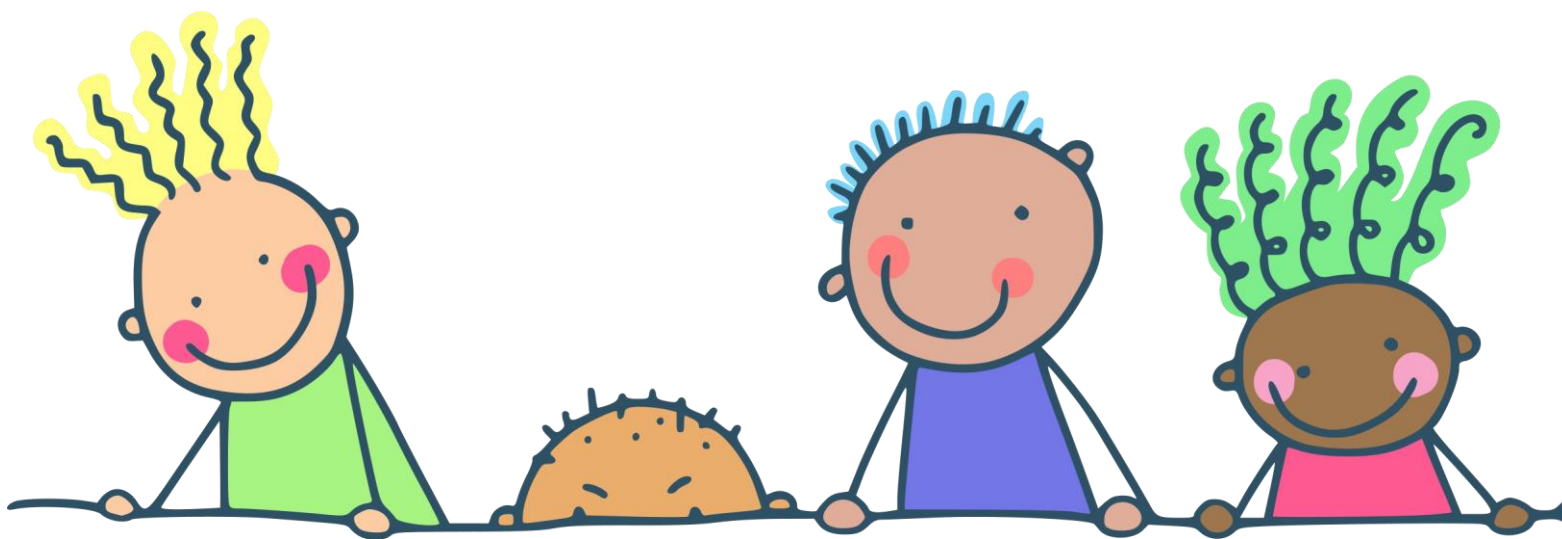
UREP. União de Refugiados Em Portugal
Pct dos Heróis de Aljubarrota 1 R/C ESQ., 2695-704, Loures/Lisboa
Portugal

REDAKCJA

Elhuyar

Attribuzione 4.0 Internazionale (CC BY 4.0)

**Networking the
Educational World:
Across Boundaries for
Community-building**

U.PORTO

SPIS TREŚCI

Projekt NEW ABC w pigułce	6
Czym jest współtworzenie?	6
Czym jest PAR (badanie poprzez działania partycypacyjne)?	7
Czym jest całościowe podejście do dziecka?	7
Czym jest troska i zaopiekowanie?	7
Jak korzystać z tego podręcznika?	8
Dla kogo jest przeznaczony ten podręcznik	8
ZACZYNAJMY	10
Cele i zadania	10
Czym jest mentoring?	11
Mentorzy i odbiorcy mentoringu	11
Ambasadorzy	12
JAK	13
Krok 1: przygotuj i zaplanuj program	13
Krok 2: zawiąż i pogłęb partnerstwa	13
Krok 3: zrekrutuj uczestników	14
Krok 4: zadбай o dynamikę procesu w projekcie	15
Krok 5: etyka, prywatność i bezpieczeństwo	16
BUDOWANIE MENTORINGU NA RZECZ INTEGRACJI	18
ROZDZIAŁ 1: SESJE WSTĘPNE	19
ROZDZIAŁ 2: POTRZEBY I WYZWANIA	22
ROZDZIAŁ 3: TRENING UMIEJĘTNOŚCI MENTORINGOWYCH	24
ROZDZIAŁ 4: WSPÓŁTWORZENIE "NIC O NAS BEZ NAS"	28
ROZDZIAŁ 5: ZAANGAŻOWANIE WSPÓLNOTY – DZIAŁANIA MIĘDZYKULTUROWE	31
ROZDZIAŁ 6: SPOTKANIA REFLEKSYJNE POŚWIĘCONE WARTOŚCIOM ORAZ	36
ZAGADNIENIOM SPOŁECZNYM	
EWALUACJA I ROZPOWSZECZANIE REZULTATÓW	38
Ewaluacja	38
Rozpowszechnianie rezultatów	39

Firma NEW ABC otrzymała dofinansowanie z unijnego programu badań i innowacji Horyzont 2020 w ramach umowy o dotację nr 101004640.

Poglądy wyrażone na tej stronie są wyłącznie odpowiedzialnością autora i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy KE.

WPROWADZENIE

Projekt NEW ABC w pigułce

NEW ABC to projekt finansowany ze środków programu badań i innowacji Unii Europejskiej: Horizon 2020. Łączy on 13 partnerów z dziewięciu krajów europejskich celem opracowania i wdrożenia dziewięciu działań pilotażowych. Wszystkie działania pilotażowe NEW ABC (angażujące poprzez aktywizację) obejmują dzieci i młodzież posiadającą doświadczenia wynikające z przymusowej lub dobrowolnej migracji, ale także nauczycieli, rodziny, społeczności i innych interesariuszy, zaangażowanych w edukację, jako współtwórców innowacji, które ich uppełnomocniają i czynią słyszalnymi.

Jeżeli chcesz dowiedzieć się więcej o projekcie **to jest** link do strony internetowej, gdzie znajdziesz również informacje o innych działaniach pilotażowych.

newabc.eu

Niniejszy podręcznik opisuje działanie pilotażowe w ramach projektu Mentoring dla lepszej integracji, wdrożone w jednej ze szkół w Portugalii.

Główne wartości leżące u podstaw projektu i każdego działania pilotażowego to współtworzenie, badania oparte na partycypacji, całościowe podejście do dziecka oraz troska i zaopiekowanie. Wszystkie ich aspekty są wyjaśnione poniżej.

Czym jest współtworzenie?

Współtworzenie to metoda wykorzystywana do rozwijania demokratycznych partnerstw pomiędzy badaczami a zainteresowanymi członkami lokalnych społeczności, polegające na rozwijaniu ich zaangażowania w projektowanie praktyk i rozwiązań dopasowanych do określonego miejscowego kontekstu i jednocześnie odpowiadających na potrzeby społeczności i uczestników, którym mają służyć. Współtworzenie jest szczególnie skuteczne w inicjowaniu i pogłębianiu zaangażowania i uczestnictwa obywateli w procesie podejmowania decyzji politycznych, ponieważ:

- czyni użyteczność końcowego rezultatu dla odbiorcy podstawą działania,
- przywiązuje szczególną wagę do współtworzenia jako praktyki wdrażania działań,
- obejmuje szersze strategie dzielenia się wiedzą i procesem jej tworzenia od samego początku projektu.

Wszystkie działania przedstawione w niniejszym podręczniku zostały zaplanowane i wdrożone we współpracy z uczniami i rodzicami, dyrektorami szkół oraz badaczami, przy uwzględnieniu perspektywy dzieci i umożliwieniu im wyrażenia swoich marzeń i potrzeb. Mottem tego działania pilotażowego jest "nic o nas bez nas".

Networking the
Educational World:
Across Boundaries for
Community-building

U.PORTO

Czym jest PAR (badanie poprzez działania partycypacyjne)?

Badania oparte na partycypacji to podejście, które aktywnie angażuje badaczy oraz wszystkich innych zainteresowanych, a więc uczestników, interesariuszy, w prowadzenie badań, generowanie wiedzy i wdrażanie rozwiązań problemów dotyczących wszystkich zaangażowanych w to podejście. Dzięki temu modelowi interesariusze oraz społeczność, w której prowadzone są badania doświadczają upetnomocnienia, a mogą być słyszalnymi i wyrażając swoje postulaty biorą odpowiedzialność za przyszłe działania, ujawniając zarówno swoje potrzeby, jak i rozwiązania wspólnie stworzone wraz z decydentami. W naszym działaniu pilotażowym to podejście okazało się przydatne do regularnej oceny i monitorowania postępów projektu wraz z jego uczestnikami, jego korekt i adaptacji w każdym elemencie, gdy było to korzystne i w sposób lepszy odpowiadało na wyzwania i deklarowane potrzeby.

Czym jest całościowe podejście do dziecka?

Całościowe podejście do dziecka uwzględnia nie tylko potrzeby szkolne nowoprzybyłych dzieci, ale także ich potrzeby emocjonalne i społeczne, aby wydobyć pełny potencjał każdego ucznia. Oznacza to przyjęcie całościowego podejścia do edukacji i rozwoju szkolnego ucznia, ale także uznanie konieczności stwarzania formalnych, nieformalnych i pozaformalnych środowisk uczenia się, które skupiają się także na innych kompetencjach i potrzebach dzieci, ich rodzin, społeczności oraz wszystkich interesariuszy zaangażowanych w edukację oraz otoczenie środowiska szkolnego. W naszym działaniu pilotażowym takie podejście było bardzo ważne i staraliśmy się uwzględnić wszystkie obszary rozwoju dzieci i młodzieży oraz włączyć je w prowadzone działania.

Czym jest troska i zaopiekowanie?

Troskę można zdefiniować poprzez uwagę poświęconą dziecku, zainteresowanie, a także jego ochronę. Zaopiekowanie to empatia wobec czyichś uczuć, doświadczeń i emocji, nakierowana na chęć pomagania im w ich pielęgowaniu.

Firma NEW ABC otrzymała dofinansowanie z unijnego programu badań i innowacji Horyzont 2020 w ramach umowy o dotację nr 101004640.

Poglądy wyrażone na tej stronie są wyłącznie odpowiedzialnością autora i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy KE.

Jak używać tego podręcznika?

Niniejszy podręcznik szczegółowo wyjaśnia założenia oraz opisuje działania w ramach pilotażu "Mentoring dla lepszej integracji" wdrażanego przez nas w szkole z dziećmi w wieku od 12 do 15 lat. Celem jest zachęcenie nauczycieli i praktyków pracujących z nowoprzybyłymi dziećmi i młodzieżą do korzystania z tego podręcznika w celu inspiracji i podejmowania się zadań wynikających z technik oraz wartości, które stanowią esencję tego działania pilotażowego.

Działania opisane w tym podręczniku służą upowszechnianiu relacji mentorskiej w kontekście szkolnej edukacji i wychowania (ale mogą być dostosowane do innych kontekstów).

Aby zbliżyć się do tego celu podręcznik krok po kroku pokazuje, jak wdrażać działania, które można powtarzać w oparciu o zaprezentowany tu wzorzec lub dostosować do potrzeb uczestników i lokalnego kontekstu podejmowanych działań.

Możesz używać tego podręcznika według własnego uznania – wszelkie decyzje należą do Ciebie. Każde środowisko, w którym pracujesz oraz potrzeby i wyzwania uczestników są odmienne, dlatego opisane tu działania nie są ani obowiązkowe, ani ściśle przypisane. Używając modelu tego działania pilotażowego możesz go dostosowywać, modyfikować i być elastycznym w podejściu do zaproponowanych wzorców. Wykorzystaj go w najlepszy możliwy sposób, aby spełniać potrzeby swoich uczniów, stwórz przestrzeń dla kreatywności i wyobraźni, aby rozwijać lub dodawać nowe działania w ramach tego modelu. Nie ma ustalonego harmonogramu działań, więc możesz je wdrażać tak długo, jak jest to konieczne. Pamiętaj tylko, że ostatecznym celem jest promowanie integracji nowych uczniów poprzez mentoring, współtworzenie i zaopiekowanie.

Mentorzy i mentorowani:

Mentorami są młodzi ludzie, którzy albo od pokoleń mieszkają w Portugalii, albo ci, którzy mieszkają w kraju wystarczająco długo, aby dobrze zrozumieć system, szkołę i lokalne wymiary życia. **Mentorowani** to ci młodzi ludzie, którzy niedawno przybyli do kraju i do szkoły.

Dla kogo jest przeznaczony ten podręcznik?

Podręcznik przeznaczony jest dla nauczycieli, asystentów międzykulturowych, wychowawców i pracowników socjalnych, ale także wszystkich tych praktyków, którzy stykają się z nowoprzybyłymi dziećmi i młodzieżą. Nie mniej, biorąc pod uwagę naturę pilotażu, w celu jego implementacji niezbędna jest praca w Twoim środowisku lub organizacji zarówno z dziećmi, które dopiero co przyjechały, jak i z takimi, które są tu dłużej lub się tu urodziły, celem

Networking the
Educational World:
Across Boundaries for
Community-building

U.PORTO

wytworzenia relacji pomiędzy mentorem oraz mentorowanym. W ten sposób dzieci zakorzenione już w środowisku będą stanowiły wzorzec i wsparcie dla swoich rówieśników i tym samym wspierali ich integrację w nowym środowisku. Pilotaż ten może być zatem wdrażany zarówno w szkole, jak i w innych kontekstach społecznych pod warunkiem zachowania tej szczególnej cechy – mentoringu.

Kolejnym istotnym aspektem jest wybór grupy docelowej, która winna obejmować dzieci po dwunastym roku życia, jako że zjawiska takie jak mentoring czy empatia mogą być trudne do wytłumaczenia i wdrożenia z dziećmi młodszymi. Jeżeli zatem pracujesz z nowoprzybyłymi dziećmi w szkole lub organizacji pozarządowej albo w podobnych społecznych realiach to ten podręcznik jest właśnie dla Ciebie.

Firma NEW ABC otrzymała dofinansowanie z unijnego programu badań i innowacji Horyzont 2020 w ramach umowy o dotację nr 101004640.

Poglądy wyrażone na tej stronie są wyłącznie odpowiedzialnością autora i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy KE.

ZACZYNAJMY!

Cele i zadania

Celem zaproponowanego działania jest bezpośrednia odpowiedź na potrzeby nowoprzybyłych dzieci w sferze ich integracji w środowisku szkolnym, a także uświadomienie społeczności szkolnej co do ich roli oraz odpowiedzialności za skuteczną integrację takich uczniów. Stąd w zadaniu tym chodzi o stworzenie sieci emocjonalnego i społecznego wsparcia dla takich uczniów, opartego na kilku istotnych zasadach: demokracji, solidarności, szacunku, tolerancji empatii i zaopiekowaniu, które razem gwarantują zachowanie przez nowoprzybyłych uczniów autonomii, zaufania do szkolnego personelu oraz wpływają na ich dobrobyt, jak też sprzyjają budowaniu wielokulturowego i ceniącego różnorodność środowiska.

W trakcie proponowanych zajęć zarówno nowoprzybyli uczniowie, jak i Ci zakorzenieni w środowisku, młodzież i nauczyciele uczą się umiejętności mentorskich, biorą udział w planowaniu aktywności, jak też zachęcani są do omawiania toczącego się procesu integracji nowych uczniów w szkole. Sesje warsztatowe oraz spotkania ewaluacyjne wykształcają w uczestnikach społeczną oraz obywatelską odpowiedzialność, a także tworzą warunki do podejmowania działań ukierunkowanych na potrzeby nowych uczniów.

Dlatego też pilotaż “Mentoring for a better integration” (Mentoring dla lepszej integracji) sprzyja realizacji następujących celów:

- stworzeniu środowiska, w którym nowi uczniowie czują się potrzebni i mają bezpieczeństwo wyrażania siebie;
- budowaniu statusu studenta poprzez utożsamianie się ze szkołą, wykształcenie sieci wsparcia emocjonalnego, opartego na wymianie doświadczeń, współpracy oraz zaufaniu;
- promowaniu różnorodności oraz wielokulturowego środowiska, które angażuje całą społeczność szkolną w proces integracji nowych uczniów;
- budowaniu świadomości w lokalnej społeczności (głównie w szkołach) co do społecznej odpowiedzialności tych podmiotów za integrację nowych uczniów oraz udział w budowaniu kultury środowiska opartej na solidarności, responsywności oraz aktywności obywatelskiej;
- przyczynianiu się do polepszenia umiejętności szkolnych i społecznych;
- promocji autonomii instytucjonalnej szkół pozwalającej na kontynuowanie podobnych działań w przyszłości.

Wszystkie te cele mogą być oczywiście przystosowane do konkretnych warunków Twojego środowiska oraz osób uczestniczących w projekcie.

Networking the
Educational World:
Across Boundaries for
Community-building

Czym jest mentoring?

Mentoring zakłada wytworzenie się więzi pomiędzy mentorem i osobą uczestniczącą w mentoringu. Mentorzy pomagają takim osobom w osobistym i szkolnym rozwoju. Polega to na tym, iż mentor będąc już zakorzenionym w życiu szkolnym pomaga zintegrować się w nim osobie mentorowanej poprzez wzmocnienie wzajemnych relacji oraz za pośrednictwem ukierunkowanych aktywności razem podejmowanych.

Mentorzy i odbiorcy mentoringu

Mentoring czerpie siłę z potencjału oraz ważności relacji rówieśniczych dla procesu integracji w środowisku szkolnym oraz zyskiwaniu pozytywnych doświadczeń szkolnych. Stąd, projekt ten opiera się na budowaniu i wzmacnianiu rówieśniczej relacji monitoringowej pomiędzy mentorami o odbiorcami monitoringu.

Mentorami w projekcie mogą być ci uczniowie, którzy są zakorzenieni oraz swobodnie funkcjonują w środowisku szkolnym. Nie muszą być uczniami lokalnymi, lecz także przybyłymi na przykład przed dwoma laty i posiadającymi już określone doświadczenia, które pozwoliły im się zintegrować. Ich doświadczenia, jako osób, które przeszły sam proces integracji jest potężnym bodźcem dla nowoprzybyłych uczniów, którzy są na początku procesu integracji.

Mentorzy woluntaryjnie poświęcają swój czas towarzysząc i wspierając swoich podopiecznych, budując sieć ich emocjonalnego wsparcia opartą na zdrowych relacjach rówieśniczych i demokratycznych praktykach.

Z drugiej strony podopieczni są nowymi uczniami potrzebującymi takiego wsparcia aby móc się efektywnie i gładko zintegrować z klasą i szkołą oraz zaspokoić własne potrzeby w środowisku szkolnym. Ich udział jest również dobrowolny a zaangażowanie zależne od zgłaszanych potrzeb.

W naszym pilotażu (zobacz do Rozdziału 1), mentorzy zostali wytypowani i zrekrutowani przez nauczycieli. Byli nimi albo uczniowie urodzeni w Portugalii albo uczniowie imigrancy, którzy zdążyli się adaptować do środowiska tak by go dobrze rozumieć oraz płynnie mówią już po portugalsku. Jako badacze i badaczki nie stawialiśmy szczególnych wymogów dla bycia opiekunem (na przykład odnośnie stażu szkolnego), gdyż ufaliśmy w tym zakresie ustaleniom samych nauczycieli. Wyłącznym wymogiem była integracja oraz zrozumienie realiów szkolnych oraz biegła znajomość portugalskiego.

Z takich relacji mentoringowych mogą narodzić się przyjaźnie a wymiana doświadczeń kulturowych zwiększa ogólny zasób wiedzy uczniów, sprzyja wzajemnemu szacunkowi,

Czym jest integracja ?

Integracja to dwukierunkowy proces, który wymaga dla swego powodzenia zaangażowania zarówno migrantów jak i społeczności lokalnej. Wymaga on również adaptacji do kultury, wartości oraz zwyczajów społeczeństwa przyjmującego z jednoczesnym zachowaniem własnych wartości, wyniesionych z pierwotnej kultury. Jest zatem niezmiernie ważne aby szanować i cenić doświadczenia, kulturę oraz pryncypia jakie wynikają z korzeni migrujących uczniów. Nie mniej dla powodzenia integracji niezbędne jest również promowanie wartości kultury zastanej, po to aby mogła być ona przyjęta i zaakceptowana.

Firma NEW ABC otrzymała dofinansowanie z unijnego programu badań i innowacji Horyzont 2020 w ramach umowy o dotację nr 101004640.

Poglądy wyrażone na tej stronie są wyłącznie odpowiedzialnością autora i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy KE.

kształtuje empatię i solidarność. Z uwagi na dwukierunkowość procesu integracji obie grupy uczą się od siebie wzajemnie, a przez to zwiększają otwartość własnych szkół na różnorodność.

Ambasadorzy

Relacja mentoringowa dotycząca osób małoletnich wymaga nadzoru dorosłych, a tym wypadku nauczycieli lub innych dorosłych z środowiska szkolnego, np. asystentów międzykulturowych, którzy chcieliby się zaangażować. Istota takiego wsparcia opiera się na utrzymywaniu równowagi i zapobieganiu problemom, ale także wsparciu uczniów, jeżeli mentorzy nie są w stanie samodzielnie udzielić pomocy. Może się tak stać przykładowo, gdy relacja mentoringowa zaczyna być obciążeniem dla ucznia lub prowadzi do wykształcenia się relacji podległości pomiędzy stronami. Nauczyciele i inni dorośli uczestnicy powinni zdawać sobie sprawę z tego rodzaju zagrożeń, aby im zapobiegać lub je rozwiązywać w sytuacji, gdy się pojawią. Z tych powodów ambasadorzy powinni również przejść proces szkolenia browolnej rekrutacji do programu.

Networking the
Educational World:
Across Boundaries for
Community-building

U.PORTO

Krok 1: przygotuj i zaplanuj program

Zanim zaangażujecie uczestników i zaczniecie realizować zajęcia pomyślcie jak zaplanować i przygotować program. Dobrze jest rozpoznać kontekst, w którym będziecie działać, a więc poznać środowisko szkolne, czy też organizacji obywatelskiej, z którą będziecie współpracować. Zgromadźcie jak najwięcej informacji o środowisku waszej działalności: jak wielu jest tutaj nowych uczniów, a ilu jest miejscowych, lub uczących się od jakiegoś dłuższego czasu, jaki jest ich wiek, jakimi językami się posługują, ilu nauczycieli lub innych dorosłych chciałoby się zaangażować w działania integracyjne, jaki zastalicie kontekst społeczny i środowiskowy dla działań oraz jakie posiadacie zasoby oraz ograniczenia.

Biorąc pod uwagę, iż wszyscy zazwyczaj są mocno zajęci i trudno im wygospodarować dodatkowy czas program działania powinien wpisywać się w inne szkolne aktywności, jako coś tworzącego nową jakość w życiu Waszej szkoły. Aby proces przebiegł sprawnie proponujemy Wam podjęcia następujących kroków:

1. Przygotujcie sobie ogólny opis projektu, zawierający przedstawienie zaplanowanych działań, ich cele, opis uczestników oraz ich planowaną ilość, a także elementy współtworzenia;
2. Znajdźcie jedną lub więcej szkół zainteresowanych współpracą przy wdrażaniu projektu, a także partnerów społecznych, takich jak organizacje pozarządowe;
3. Zawiążcie współpracę z wyselekcjonowanymi partnerami planując wspólnie działania, ich harmonogram, liczbę i charakter uczestników, pozostałych interesariuszy, rozpoznając istniejące dobre praktyki oraz wszelkie inne okoliczności, które mogą mieć dla Was znaczenie;
4. Pamiętaj również o etycznym aspekcie projektu: przedyskutuj z partnerami zagadnienia prywatności, etyki, bezpieczeństwa, a także wypracuj formularz świadomej zgody, który będą podpisywać uczestnicy projektu zarówno dorośli, jak i małoletni;
5. Od teraz jesteście gotowi do działania!

Jeżeli pracujecie w szkole lub organizacji pozarządowej i chcecie wdrożyć ten program to najpewniej posiadacie już wystarczająco dużo informacji i nie musicie tworzyć partnerstw. Wtedy wystarczy, iż zrealizujecie kroki od punktu 3 do 5.

Krok 2: zawiąż i pogłęb partnerstwa

Aby rozpocząć wdrażanie projektu pilotażowego należy znaleźć szkoły partnerskie lub organizacje pozarządowe (lokalne stowarzyszenia, organizacje charytatywne, centra młodzieżowe, kluby, świetlice, itp.). Kluczowe jest, aby instytucje te pracowały z dziećmi i nowoprzybyłą młodzieżą oraz tą, która osiedliła się już wcześniej. Ważne jest również, aby były

Firma NEW ABC otrzymała dofinansowanie z unijnego programu badań i innowacji Horyzont 2020 w ramach umowy o dotację nr 101004640.

Poglądy wyrażone na tej stronie są wyłącznie odpowiedzialnością autora i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy KE.

aktywnie zaangażowane w program od samego początku, co umożliwi pełne zanurzenie w projekcie i wspólne tworzenie rozwiązań odpowiadających na potrzeby nowoprzybyłych dzieci i młodzieży.

Dlatego istotne jest, aby wyjaśnić potencjalnym partnerom, że taki program może przynieść im korzyści w różnych obszarach:

- Wspierać ich pracę na rzecz integracji nowoprzybyłych dzieci i młodzieży;
- Pomóc pokonać trudności związane z popularyzacją integracji nowoprzybyłych dzieci i młodzieży;
- Zaangażować wszystkich uczestników we wspólny proces tworzenia rozwiązań odpowiadających na potrzeby dzieci i młodzieży, z uwzględnieniem rozkładu zajęć i gotowości każdej ze stron;
- Wzmocnić poczucie przynależności, zaufania, autonomii oraz wspólnej tożsamości;
- Przyczynić się do poprawy umiejętności i wyników akademickich nowoprzybyłych uczniów;
- Umożliwić budowanie nowych partnerstw z innymi interesariuszami, które mogą być istotne w przyszłości społeczności szkolnej czy środowiska lokalnego.

Jak wspomniano we wcześniejszym kroku, jeśli już pracujesz w środowisku, w którym zamierzasz wdrażać program, nie musisz nawiązywać nowych partnerstw, ponieważ jesteś już zakorzeniony w danym kontekście. Jednakże przedstawione punkty mogą być pomocne przy wyjaśnianiu i przekonywaniu kierownictwa Twojej organizacji/szkoły oraz pozyskiwaniu współpracowników.

Kro 3: zrekrutuj uczestników

Rekrutacja młodych ludzi do programu, w którym będą musieli oni aktywnie uczestniczyć, może czasem napotykać trudności. Dlatego ważne jest opracowanie strategii, które przyciągną ich uwagę. Kluczowe jest, aby uczestnicy czuli się mile widziani i byli postrzegani jako ważni agenci współtworzenia, których głos zostanie usłyszany.

Jedną ze skuteczniejszych strategii jest budowanie zaufania i relacji z młodymi ludźmi. Opowiadanie historii lub dzielenie się doświadczeniami, które mogą odnosić się do ich własnych przeżyć, może być jednym ze sposobów na nawiązanie relacji. Warto również zaznaczyć, że należy im pokazać, że uczestnictwo w programie pozwoli im zdobyć umiejętności, doświadczenie i wiedzę. Jednym z elementów, który my wdrożyliśmy, było wręczenie certyfikatu uczestnictwa po zakończeniu projektu, a szkoła oficjalnie uznała ich zaangażowanie jako część procesu edukacyjnego.

Networking the
Educational World:
Across Boundaries for
Community-building

Rys. 1. Przykład certyfikatu związanego z zakończeniem programu mentoringowego

Ostatecznie, wszystkie te strategie, jak również inne, które możesz chcieć wdrożyć, będą działać skuteczniej, jeśli wykorzystasz już istniejące relacje pomiędzy uczniami a nauczycielami (lub innymi osobami zaangażowanymi). Warto przeprowadzić wcześniejszą rozmowę z nimi, aby lepiej poznać młodych ludzi, ich zainteresowania oraz cechy charakterystyczne, a następnie wspólnie opracować podejście, które pomoże przyciągnąć ich uwagę i aktywnie zaangażować w program.

Pamiętaj, że kluczowe jest, aby uczestnicy byli zaangażowani i zobowiązani do aktywnego udziału, ponieważ bez tego program nie będzie mógł skutecznie funkcjonować. Dlatego pozytywne i partnerskie relacje, oparte na zaufaniu, są niezbędne.

Krok 4: zadbaj o dynamikę procesu w projekcie

Gdy już nawiążesz współpracę z instytucją partnerską, zaangażujesz uczestników, a działania pilotażowe będą w toku, ważne jest, aby utrzymać dynamikę działań i aktywne zaangażowanie wszystkich stron. Dlatego upewnij się, że:

- Tworzysz atmosferę wsparcia i otwartości dla wszystkich uczestników (patrz Rozdziały 1 i 2). Powinieneś stworzyć im możliwość wyrażania własnych potrzeb, podejmowania wyzwań i deklarowania obaw, ale także kreować przestrzeń do dzielenia się dobrymi praktykami, doświadczeniami i pozytywnymi opiniami. Dzieci i młodzież wchodząca w nowe środowisko nie tylko ma potrzeby wynikające z wyzwań procesu integracji, ale także posiada umiejętności, bogatą kulturę i pozytywne doświadczenia z krajów i kultur pochodzenia, którymi mogą się podzielić. Ważne jest, abyś docenił te wartości na równi

Firma NEW ABC otrzymała dofinansowanie z unijnego programu badań i innowacji Horyzont 2020 w ramach umowy o dotację nr 101004640.

Poglądy wyrażone na tej stronie są wyłącznie odpowiedzialnością autora i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy KE.

z doświadczeniami dzieci i młodzieży, która stąd pochodzi lub osiedliła się wcześniej, aby wszyscy czuli się wysłuchani, docenieni i zmotywowani. Pamiętaj, że integracja to proces dwukierunkowy, a taka praktyka sprzyja tworzeniu środowiska sprzyjającego różnorodności.

- Jasno określasz role uczestników i zachęcasz do równego uczestnictwa. Powinieneś dbać o to, aby wszyscy mieli równą możliwość uczestnictwa w działaniach, pamiętając, że niektórzy uczniowie mogą być mniej śmiali, podczas gdy inni mogą mieć dominujący styl bycia. Ważne jest, abyś zwracał uwagę na tego rodzaju dynamikę (patrz Rozdziały 1 i 2).
- Pamiętaj o motcie „nic o nas bez nas” – angażuj uczestników od samego początku, nigdy nie narzucaj im rozwiązań, zawsze omawiaj każdy krok projektu i działań z nimi oraz zapraszaj do współtworzenia i opracowywania rozwiązań odpowiadających ich potrzebom (patrz Rozdział 4).
- Aby program funkcjonował sprawnie i nieprzerwanie, organizuj częste sesje refleksyjne, oparte na pozytywnym dialogu oraz zwrotnej komunikacji na temat podjętych działań (patrz Rozdział 6). Ponieważ program opiera się na badaniach partycypacyjnych, ważne jest aby oceniać działania na bieżąco, dokonywać ewentualnych korekt i utrzymywać zaangażowanie wszystkich uczestników. Udział w nim jest jednak dobrowolny, więc jeśli ktoś zechce się wycofać, spróbuj zrozumieć powody tej decyzji i ją zaakceptuj.
- Znajdź odpowiednie miejsce do realizacji działań takich jak sesje szkoleniowe i rozmowy refleksyjne. W naszym przypadku takim miejscem była szkolna biblioteka, która była postrzegana jako przestrzeń neutralna i przyjazna, gdzie wszyscy uczestnicy czuli się równi i na tym samym poziomie.

Krok 5: etyka, prywatność i bezpieczeństwo

Ostatnim, ale nie mniej ważnym krokiem, jest omówienie z uczestnikami wytycznych dotyczących bezpiecznej i etycznej realizacji badawczego komponentu projektu przed jego wdrożeniem. Jest istotne, aby dzieci i młodzież jasno rozumiały czego się od nich oczekuje i mogły podjąć niezależną, demokratyczną decyzję na podstawie tej wiedzy. W tym celu ważne jest opracowanie informacji dotyczącej świadomej zgody na uczestnictwo oraz poruszenie kwestii prywatności i bezpieczeństwa.

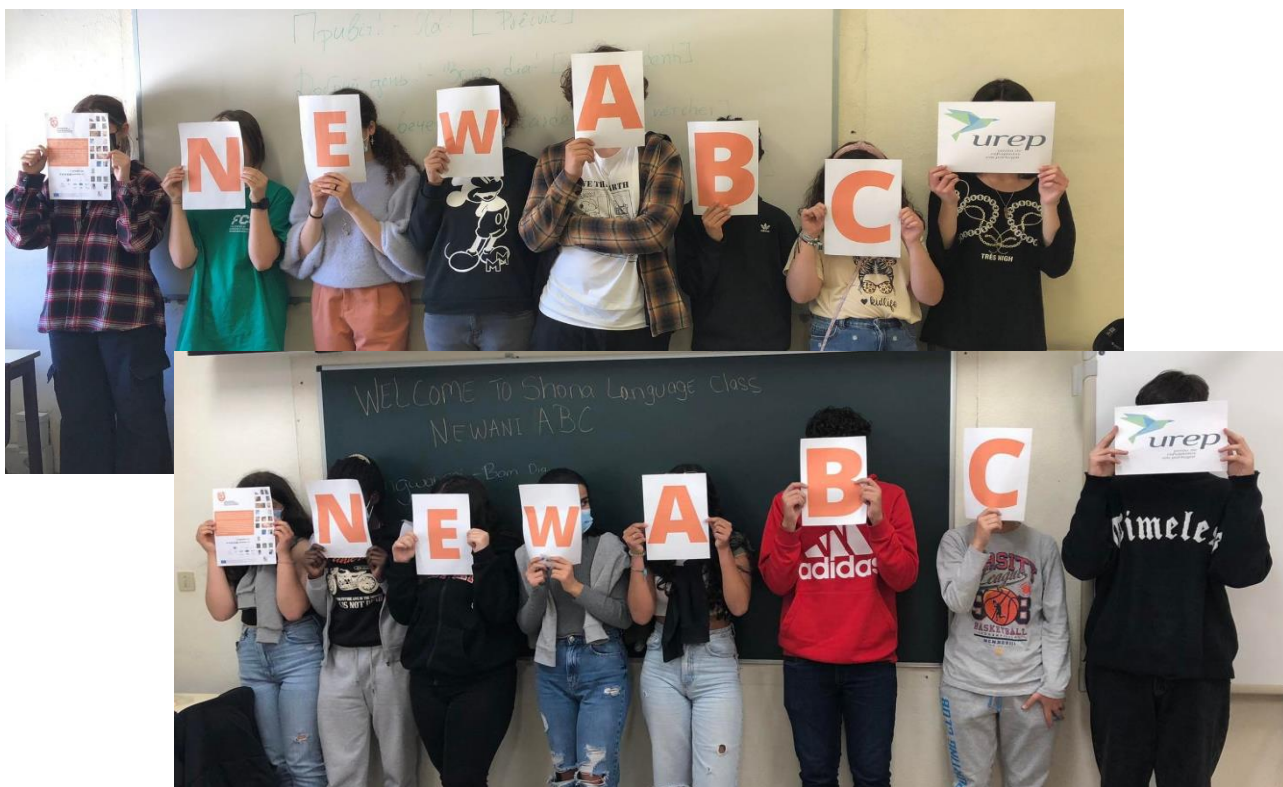
Świadoma zgoda: przed rozpoczęciem jakiejkolwiek działalności badawczej powinieneś opracować dokument dotyczący świadomej zgody na udział, którą powinni podpisać wszyscy zaangażowani. Jeśli pracujesz z osobami nieletnimi, należy uzyskać zgodę ich rodziców lub opiekunów na uczestnictwo w programie. Dokument świadomej zgody na udział powinien być napisany prostym językiem, możliwie szczegółowo opisując działania w programie, reguły zaangażowania uczestników oraz zarządzanie, przetwarzanie i rozpowszechnianie ich danych (np. zdjęć, nagrań wideo, audio, raportów pisemnych itp.).

Prywatność: ważne jest, aby omówić z uczestnikami, co będzie przedmiotem badania, w jaki

sposób i w jakim celu zostaną wykorzystane zebrane dane. Powinieneś wyjaśnić, że ich prywatność i anonimowość będą zawsze chronione, a ich imię czy tożsamość nigdy nie zostaną ujawnione – chyba że sami o to poproszą, za zgodą rodziców/opiekunów. Wyjaśnij również, że ich dane będą zanonimizowane i zakodowane przed ich przetwarzaniem i rozpowszechnianiem.

Bezpieczeństwo: ponieważ program dotyczy udostępniania informacji osobistych oraz obejmuje potencjalnie wrażliwe grupy, kluczowe jest stworzenie bezpiecznego środowiska, w którym dzieci i młodzież będą czuły wsparcie organizatorów. Upewnij się, że potrafisz zapobiec wszelkim ryzykom oraz potencjalnym szkodom wynikającym podejmowanych działań, w tym sesji szkoleniowych i rozmów refleksyjnych. Ważne jest także, aby uczestnicy przypadkowo nie ujawnili swojej tożsamości lub innych cech identyfikujących w sposób niechciany.

Po przejściu przez wyżej wskazane kroki, jesteś gotowy do rozpoczęcia wdrażania programu. Zapoznaj się z kolejnymi rozdziałami, aby dowiedzieć się, jak działa program „*Mentoring na rzecz lepszej integracji*” i zainspirować się niektórymi z opracowanych przez nas działań!

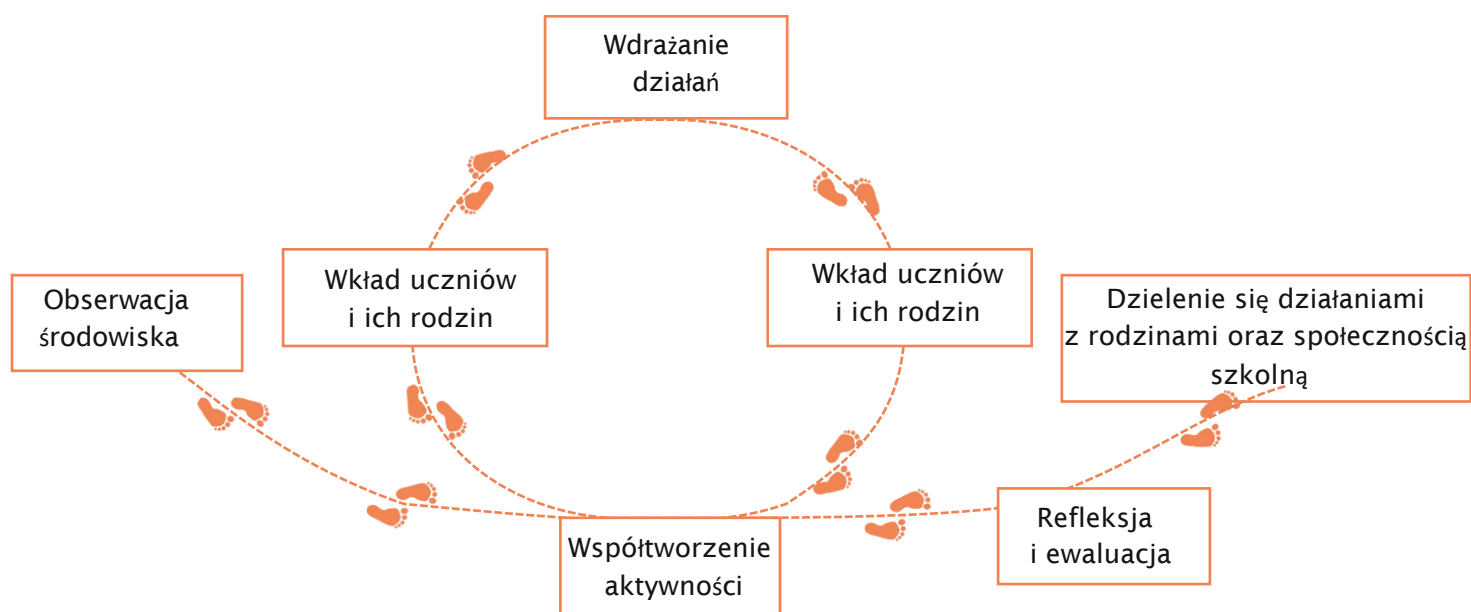
Firma NEW ABC otrzymała dofinansowanie z unijnego programu badań i innowacji Horyzont 2020 w ramach umowy o dotację nr 101004640.

Poglądy wyrażone na tej stronie są wyłącznie odpowiedzialnością autora i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy KE.

BUDOWANIE MENTORINGU NA RZECZ INTEGRACJI

W tej części szczegółowo dowiesz się jak budować mentoring, który wspiera integrację nowo przybyłych uczniów oraz tworzy środowisko sprzyjające różnorodności w szkole (lub innych środowiskach, które wybierzesz). W szczególności opiszemy wszystkie działania, które wdrożyliśmy w jednej ze szkół w Portugalii, ich cechy, ograniczenia oraz dobre praktyki. Podczas gdy niektóre z tych działań są kluczowe dla budowania relacji mentorskich między uczniami w rolach mentora i mentorowanego, inne mają na celu zainspirowanie Cię i zachęcenie do wykorzystania własnej wyobraźni i kreatywności przy powielaniu tego programu.

Zapraszamy na spacer po naszym programie!

Networking the
Educational World:
Across Boundaries for
Community-building

U.PORTO

Rozdział 1: Sesje wstępne

Po wybraniu szkoły (lub innej instytucji) i nawiązaniu partnerstwa, powinieneś zaplanować spotkanie z dyrektorem szkoły oraz nauczycielami, aby szczegółowo przedstawić swój program. Jeśli to możliwe, zorganizuj to spotkanie w miejscu, w którym będą realizowane

Spotkanie z nauczycielami oraz dyrektorem w szkole

działania. Podczas spotkania omów sposoby ich wdrażania, kto będzie uczestnikami (zarówno uczniowie, jak i ambasadorowie) oraz wyjaśnij, jakie korzyści program przyniesie szkole, nauczycielom i uczniom, jak partnerstwo może poprawić funkcjonowanie szkoły oraz jak uczniowie mogą zaangażować się w program.

W ramach naszego własnego pilotażu spotkaliśmy się z dyrekcją szkoły oraz nauczycielami zainteresowanymi działaniami w szkole, w której miały one miejsce (patrz: rys. 2). Na spotkaniu wyjaśniliśmy wstępnie zaplanowane działania, sposób ich realizacji, podstawowe wartości pilotażu (tj. współtworzenie, partycypacyjność działań, zasada zaopiekowania i troski) oraz jak zaangażować uczniów i nauczycieli. Przedstawiliśmy także korzyści, jakie może przynieść ten pilotaż, tj. wsparcie integracji nowoprzybyłych uczniów oraz pozytywnych relacji między uczniami i nauczycielami, rozwijanie kluczowych umiejętności osobistych i akademickich, co ostatecznie może przyczynić się do sukcesu edukacyjnego.

Firma NEW ABC otrzymała dofinansowanie z unijnego programu badań i innowacji Horyzont 2020 w ramach umowy o dotację nr 101004640.

Poglądy wyrażone na tej stronie są wyłącznie odpowiedzialnością autora i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy KE.

Instrukcja krok po kroku:

Krok 1: aby przygotować się do spotkania dyrektorem i nauczycielami, poznaj z wyprzedzeniem środowisko, przeanalizuj potencjalne pytania, które mogą mieć nauczyciele, oraz opracuj odpowiedzi, które zaspokoją ich wątpliwości (przykładowo w naszym pilotażu nauczyciele pytali o wymiar własnego zaangażowania oraz ilu uczniów włączyć do programu). Jeśli to możliwe, używaj konkretnych przykładów z własnej praktyki, aby pokazać, jak planowany program może wesprzeć ich pracę. Ważne jest abyś również dobrze znał mechanizmy działania mentoringu i wiedział, co jest potrzebne do jego wdrożenia, aby udzielić jak najwięcej szczegółowych informacji. Pamiętaj, program, który im przedstawiasz, powinien przemawiać do nich.

Krok 2: kiedy omówisz wszystkie szczegóły, poproś nauczycieli o pomoc w zaangażowaniu uczniów w program. Nauczyciele oraz inni pracownicy szkoły mają już ustalone relacje z uczniami, znają ich bardzo dobrze i wiedzą, jak ich zainteresować udziałem w projekcie. W naszym przypadku poprosiliśmy nauczycieli o stworzenie grupy uczniów (około 20, ponieważ była to duża szkoła z wieloma nowoprzybytymi uczniami), w wieku od 12 do 15 lat (im starsi, tym lepiej, gdyż lepiej będą rozumieli istotę mentoringu), pochodzących zarówno z Portugalii, jak i innych krajów, zintegrowanych ze szkołą, samodzielnych i mówiących płynnie po portugalsku. W naszym pilotażu było to dość proste, ponieważ szkoła prowadziła już projekt „Ambasadorowie Wielokulturowości”, a nauczyciele rekrutowali uczniów z tego projektu, którzy byli już bardziej wrażliwi na kwestie integracji.

Stąd proponujemy wykorzystanie wiedzy i wsparcia nauczycieli przy rekrutacji uczestników oraz utrzymaniu ich zaangażowania przez cały czas trwania programu. Jeśli uznasz to za konieczne, możesz przygotować krótką ulotkę z prostymi informacjami o projekcie, napisaną przystępnym językiem, którą można wręczyć uczestnikom.

Krok 3: po rekrutacji uczniów, opracuj z nauczycielami formularz zgody na udział w projekcie i przedstaw je do podpisania przez rodziców/opiekunów wybranych uczniów przed rozpoczęciem kolejnych działań. Zgody te muszą zostać podpisane i zwrócone.

Krok 4: kiedy wszyscy uczestnicy będą gotowi do rozpoczęcia działań, zaplanuj pierwszą sesję wprowadzającą.

Podczas sesji wyjaśnisz uczniom, jak działa program i czego się od nich oczekuje. Powiedz im, że:

- 🏆 zdobędą nowe umiejętności i staną się mentorami odpowiedzialnymi za integrację nowych uczniów w szkole, wspierając proces ich adaptacji,
- 🏆 nabędą wiedzę o mentoringu,
- 🏆 Stworzą sieć mentorów w szkole, aby wspierać integrację nowych uczniów,
- 🏆 Poznają nowych przyjaciół i nowe kultury, zdobywając unikatową wiedzę,
- 🏆 Będą celebrować wielokulturowość i różnorodność w szkole.

Stwórz uczniom przestrzeń na zadawanie pytań i doceniaj ich zaangażowanie oraz gotowość do uczestnictwa w programie. Warto przeprowadzić zajęcia integracyjne, celem lepszego wzajemnego poznania się, a przede wszystkim do zbudowania relacji opartej na zaufaniu. Ponieważ kolejne kroki będą wymagały dzielenia się

osobistymi doświadczeniami, ważne jest, aby ten etap był starannie przeprowadzony. Jeśli uznasz to za konieczne, możesz zaplanować więcej niż jedną sesję wprowadzającą, aby wzmocnić relacje między wszystkimi uczestnikami i stworzyć swobodną atmosferę. Gdy uznasz, że uczniowie są gotowi, możesz przejść do kolejnych etapów programu.

Firma NEW ABC otrzymała dofinansowanie z unijnego programu badań i innowacji Horyzont 2020 w ramach umowy o dotację nr 101004640.

Poglądy wyrażone na tej stronie są wyłącznie odpowiedzialnością autora i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy KE.

Po zakończeniu aktywności opisanych w tej części:...

- nabędziesz sporo specyficznej wiedzy o środowisku pracy oraz uczestnikach, z którymi pracujesz;
- sporządzisz listę zaobserwowanych trudności, potrzeb i wyzwań, ale też zbierzesz propozycje uczniów i nauczycieli dotyczące integracji nowoprzybyłych dzieci i młodzieży w szkole;
- będziesz gotowy, aby przejść do następnego etapu.

Teraz, gdy jesteś gotowy do rozpoczęcia tej części programu, czas zaplanować kolejne sesje ze zrekrutowanymi uczniami i nauczycielami. Te sesje nieco różnią się od poprzednich. W trakcie tych spotkań będziesz zbierać informacje na temat potrzeb uczniów oraz wyzwań jakie przed nimi stoją, zarówno tych nowoprzybyłych, jak i tych, którzy są w szkole od dłuższego czasu i umieszczają je w kontekście promowania integracji w szkole.

Jak już wspomniano, integracja to proces dwukierunkowy, który dla swojej pomyślności wymaga zaangażowania zarówno nowoprzybyłych, jak i miejscowych uczniów. Dlatego właśnie udział mentorów, którzy są już zintegrowani w szkole (i z krajem) jest tak ważny, ponieważ mogą oni pełnić tę rolę, będąc jednocześnie rówieśnikami innych uczniów. Jednym z efektów takich relacji jest ukształtowanie się środowiska sprzyjającego różnorodności i wielokulturowości.

Z tego względu zarówno nowoprzybyli uczniowie, jak i ci miejscowi mają różne doświadczenia związane ze wspieraniem integracji nowych uczniów. Ważne jest, aby poznać ich potrzeby oraz zrozumieć wyzwania, z którym i się mierzą aby proces integracji przebiegał sprawnie.

Instrukcja krok po kroku wraz z przykładami z naszych sesji:

Krok 1: Aby przeprowadzić tę sesję (lub więcej, jeśli zajdzie taka potrzeba), zaprosz uczestniczących uczniów (zarówno mentorów, jak i tych, którzy będą wspierani), a także nauczycieli do neutralnego i wzbudzającego pozytywne skojarzenia miejsca, najlepiej wybranego przez ich samych. W naszym przypadku była to szkolna biblioteka. Jeśli w grupie masz uczniów, którzy nie mówią w Twoim języku, zaprosz kogoś, kto pomoże tłumaczyć. W naszym przypadku nasz zespół składał się z osób mówiących różnymi językami, które były w stanie porozumieć się z każdym.

Krok 2: Jeśli to konieczne, rozpocznij sesję od ćwiczenia przełamującego lody. Możesz opracować bardziej złożoną aktywność integrującą lub zastosować coś prostszego, np. poprosić uczniów o opowiedzenie o swoich zwierzętach domowych (lub o tych, które chcieliby mieć) albo o podzielenie się jakąś zabawną historią o sobie. To wpłynie na spójność grupy i rozluźni atmosferę.

Krok 3: Następnie wyjaśnij uczniom cele i założenia tej sesji oraz czego się od nich oczekuje. Ważne jest, aby przypomnieć, że ich udział jest dobrowolny i nikt nie jest zobowiązany do uczestnictwa ani do odpowiadania na wszystkie pytania.

Zadaj proste pytania, takie jak:

- „Czy możesz opowiedzieć o trudnościach/potrzebach/wyzwaniach, które napotykasz, gdy starasz się pomóc swojemu koledze, który niedawno przybył do szkoły?”
- „Czy możesz podać przykłady tych trudności/potrzeb/wyzwań?”
- „Czy możesz opowiedzieć o trudnościach/potrzebach/wyzwaniach, które napotkałeś w szkole/klasie/z nauczycielami/z kolegami, gdy sam dołączyłeś do szkoły?”
- „Czy możesz podać przykłady tych trudności/potrzeb/wyzwań?”
- „Czy możesz opowiedzieć o sytuacji, w której pomogłeś swojemu nowemu koledze?”
- „Czy możesz opowiedzieć o sytuacji, w której ktoś pomógł Tobie?”
- „Jakie masz sugestie, aby pokonać te trudności/potrzeby/wyzwania na podstawie swoich doświadczeń?”
- „Co możemy zrobić, aby ułatwić Twoją integrację w szkole?”
- „Co lub kto przyczynił się do Twojej integracji w szkole?”

W naszym przypadku większość uczniów miała od 14 do 15 lat, więc pytania były dla nich zrozumiałe, a tam, gdzie było to potrzebne, podawaliśmy przykłady odpowiedzi, których oczekiwaliśmy, aby nakierować ich odpowiedzi. W miarę rozwoju aktywności uczniowie czuli się coraz bardziej komfortowo, dzieląc się swoimi doświadczeniami.

Uczniom, którzy nie mówili po portugalsku, nauczyciele oraz członkowie naszego zespołu pomagali w tłumaczeniu.

Jeśli chcesz możesz dodać więcej pytań do tej listy, przekształć ją zgodnie z potrzebami lub korzystaj tylko z tych, które najlepiej pasują do Ciebie i Twoich uczestników. Celem jest zebranie wyczerpujących opisów trudności, z jakimi borykają się nowoprzybyli i miejscowi uczniowie podczas wspierania integracji wewnątrzszkolnej. Mile widziane są również dobre praktyki, pozytywne zachowania i zwierzenia, ponieważ mogą zostać powielone.

Kilka refleksji

Ważne jest, abyś zachęcał uczniów do równej aktywności. Niektórzy mogą być onieśmieleni, podczas gdy inni mogą chcieć zdominować rozmowę. Powinieneś mieć to na uwadze i równoważyć zaangażowanie uczestników w grupie.

Pamiętaj, aby nagrywać sesję lub robić notatki, zawsze za uprzednią zgodą uczestników i bez ich identyfikowania. Okaże się to przydatne w kolejnych działaniach.

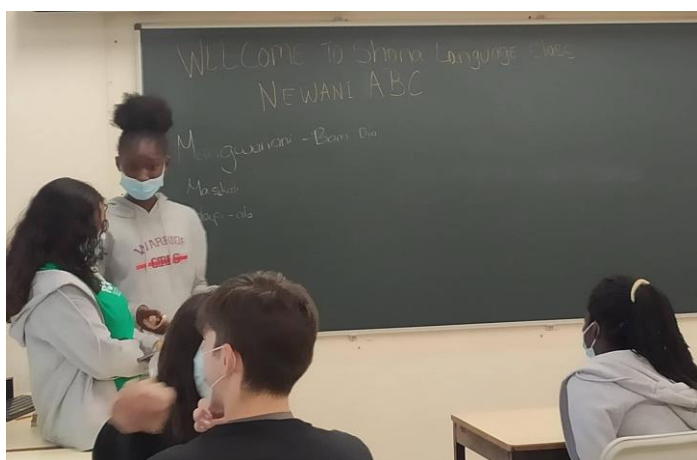
Krok 4: Chociaż nauczyciele, mediatorzy kulturowi i pracownicy socjalni nie są bezpośrednimi uczestnikami procesu mentoringu, niektóre z tych pytań powinny zostać zadane również im, ponieważ ich doświadczenia i sugestie są ważne dla wsparcia procesu integracji.

Krok 5: Na koniec sesji nie zapomnij podziękować uczestnikom i docenić ich odpowiedzi, zwłaszcza uczniów, ponieważ dzielili się w zaufaniu do Ciebie swoimi osobistymi doświadczeniami.

Po zakończeniu aktywności opisanych w tej części:

- wyszkolisz uczniów, aby stali się mentorami nowoprzybyłych kolegów, którzy potrzebują się zintegrować w środowisku szkolnym;
- stworzysz sieć mentorów;
- wyszkolisz nauczycieli, aby stali się ambasadorami relacji mentoringowych;
- rozwiniesz takie wartości jak empatia, solidarność, szacunek dla innych, tolerancja, troska i zaopiekowanie;
- rozwiniesz takie umiejętności jak odpowiedzialność społeczna, zdolność do interwencji społecznej, czy aktywna postawa obywatelska;
- rozwiniesz "tożsamość uczniowską" opartą o wspólne wartości,
- doświadczenia i relacje związane ze środowiskiem szkolnym;
- opracujesz materiały dotyczące umiejętności i relacji mentorskich, które możesz przekazać szkole do wykorzystania w przyszłych sesjach szkoleniowych dla mentorów – to sposób na zapewnienie trwałości programu.

Mentoring oparty jest na pozytywnych relacjach pomiędzy mentorami a osobami wspieranymi w tym procesie. A skoro tak, ważne jest aby wspierać rozwój takich relacji, w oparciu o wartości ważne dla grupy, ale też bardziej uniwersalne, które da się zastosować w innych kontekstach społecznych.

Ten etap programu jest podzielony na pięć kroków:

Firma NEW ABC otrzymała dofinansowanie z unijnego programu badań i innowacji Horyzont 2020 w ramach umowy o dotację nr 101004640.

Poglądy wyrażone na tej stronie są wyłącznie odpowiedzialnością autora i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy KE.

Instrukcja działań krok po kroku

Krok 1: Musisz przeanalizować odpowiedzi uczniów i nauczycieli na pytania zadane w poprzednim etapie. Analiza ta obejmuje kategoryzację i zrozumienie wyzwań, trudności oraz potrzeb, a także sugestii dotyczących wsparcia procesu integracji. To ważne, ponieważ relacje mentoringowe zawiążą się w celu zaspokojenia niektórych z tych potrzeb, w szczególności emocjonalnych, społecznych i akademickich.

Krok 2: Kolejnym krokiem jest zapoznanie się z literaturą dotyczącą mentoringu w celu przygotowania materiałów szkoleniowych. Należy przygotować treści, które będą proste i zrozumiałe tak, aby uczniowie mogli je łatwo przyswoić i szybko wprowadzić w życie. Ważnym aspektem podczas tych sesji szkoleniowych jest przewidywanie hipotetycznych trudności i omawianie sposobów ich rozwiązywania. To pomoże przygotować uczniów i nauczycieli pełniących funkcję ambasadorów na różne wyzwania we wdrażaniu działań.

Krok 3: Jeśli chcesz, możesz przygotować prezentację multimedialną, ulotki lub po prostu przekazać informacje ustnie – wybór zależy od Ciebie i od oczekiwań Twoich uczestników. W naszym przypadku zaczęliśmy od prezentacji multimedialnej, ale szybko zorientowaliśmy się, że uczniowie nie zwracali na nią uwagi, więc zmieniliśmy podejście na luźną pogadankę o budowaniu umiejętności mentorskich i nawiązywaniu relacji. Zarówno uczniowie, jak i nauczyciele zgodzili się, że takie podejście sprzyjało większemu zaangażowaniu i żywej wymianie pomysłów.

Krok 4: Kim są uczestnicy? Na sesje szkoleniowe dotyczące mentoringu powinieneś zaprosić uczniów, którzy będą mentorami, oraz nauczycieli, którzy będą ambasadorami. Jaki jest czas trwania sesji i ile ich powinno być? To zależy od przygotowanych materiałów, zaangażowania uczniów oraz poziomu przyswajania umiejętności podczas szkolenia. Ważne jest, aby oceniać postępy w przyswajaniu treści z jednej sesji na drugą, aby móc dostosować liczbę sesji szkoleniowych do rzeczywistych potrzeb.

Krok 5: Po przeszkoleniu uczniów na mentorów, a nauczycieli na ambasadorów, musisz zachęcać ich do budowania relacji mentorskich. W tym pomocni będą właśnie ambasadorzy, ponieważ spędzają oni z uczniami czas niemal codziennie, znają ich osobowości oraz dynamikę społeczności szkolnej. Gdy zajdzie taka potrzeba mogą interweniować. Jeśli jest to konieczne, powinieneś być dla nich dostępny, aby przeprowadzać dalsze sesje szkoleniowe lub udzielać zwrotnych informacji na pojawiające się wyzwania. W naszym przypadku stworzyliśmy grupę na WhatsAppie z nauczycielami i uczniami. Ten kanał komunikacji okazał się bardzo przydatny w szybkim odpowiadaniu na pojawiające się wątpliwości i pytania.

Jak zachęcać do budowania relacji między mentorem a podopiecznym?

- o Omów to z ambasadorami – dobrze znają swoich uczniów i wiedzą, co zadziała.
- o Stwórz stale dostępne przestrzenie i narzędzia, pozwalające podopiecznym korzystać z pomocy mentorów– pamiętaj, że podopieczni mogą mieć trudność w proszeniu o pomoc, więc musisz stworzyć możliwości, które to ułatwią.
- o Zwróć uwagę na język – używaj narzędzi i wykorzystaj uczniów, którzy mówią w więcej niż jednym języku, aby zwiększyć szanse na powodzenie tych relacji.
- o Gdy relacje zostaną nawiązane, stwórz regularne kanały komunikacji z mentorami, podopiecznymi i ambasadorami, aby odpowiadać na pytania, udzielać sugestii, monitorować relacje i nieustannie je wzmacniać!

W naszym przypadku, aby zachęcić do nawiązywania relacji między mentorem a podopiecznym skorzystaliśmy z pomocy nauczycieli. Poprosiliśmy ich o sugestie, jak zacząć ten proces, a oni zdecydowali, że dobrym pomysłem będzie poświęcenie części zajęć na to, aby mentorzy mogli zaprezentować się potencjalnym podopiecznym. Dzięki temu stworzyliśmy czas, w którym mentorzy rozmawiali z potencjalnymi podopiecznymi, przedstawiali się,

wyjaśniali jak działa mentoring, w jaki sposób mogą pomóc oraz jakim językami mówią. Nauczyciele z kolei zachęcali podopiecznych do korzystania z pomocy mentorów, kiedy tylko będą tego potrzebowali. Dodatkowo, mentorzy zaproponowali dwie dodatkowe strategie wspierające nawiązywanie tych relacji:

- o stworzenie bazy danych z nazwiskami mentorów, ich adresami e-mail oraz językami, którymi się posługują, aby można było ją przekazać podopiecznym. Niektórzy z nich mogli być zbyt nieśmiali, aby poprosić o pomoc bezpośrednio i woleliby przed spotkaniem osobistym nawiązać kontakt wirtualny;
- o stworzenie małego kącika w bibliotece poświęconego mentoringowi, gdzie dostępne byłyby materiały oraz gdzie dyżurowałby mentor (lub więcej mentorów) do dyspozycji podopiecznych.

Firma NEW ABC otrzymała dofinansowanie z unijnego programu badań i innowacji Horyzont 2020 w ramach umowy o dotację nr 101004640.

Poglądy wyrażone na tej stronie są wyłącznie odpowiedzialnością autora i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy KE.

Po zakończeniu aktywności opisanych w tej części:

- wdrożysz rozwiązania dostosowane do specyficznych potrzeb uczniów;
- wypromujesz współtworzenie zadań i rozwiązań;
- wzmocnisz pozycję uczniów, którzy poczują się wysłuchani i uwzględnieni w procesach decyzyjnych bezpośrednio dotyczących ich życia;
- wypromujesz środowisko szkolne, które ułatwia nowoprzybyłym uczniom integrację i rozwijanie poczucia przynależności.

Po przeszkoleniu uczniów na mentorów i nauczycieli na ambasadorów, konieczne jest zorganizowanie kolejnych sesji – należy zaprosić mentorów, podopiecznych oraz ambasadorów do wspólnej dyskusji na temat działań, które można wdrożyć w szkole, aby lepiej odpowiadać na praktyczne potrzeby uczniów. Sesje te powinny być nieformalne, oparte na dialogu i komunikacji, gdzie wszyscy uczestnicy są równouprawnieni i zachęceni do dzielenia się swoimi pomysłami, aby współtworzyć, współrozwijać i wspólnie wdrażać proponowane rozwiązania. Każde z tych działań może być dostosowane do konkretnego kontekstu sytuacyjnego. Aby ułatwić zrozumienie tego procesu, przedstawiamy kilka działań, które wdrożyliśmy:

Instrukcja działań kro po kroku

Krok 1: Każdą sesję rozpoczynaliśmy od zebrania uczniów w bibliotece, siadając w kręgu, tak aby wszyscy mogli się obserwować, co sprzyjało dialogowi i komunikacji poziomej (patrz: zdjęcie poniżej). Wyjaśnialiśmy uczniom cel spotkania, a następnie z pomocą ambasadorów inicjowaliśmy rozmowę. Ponieważ pracowaliśmy już razem przez pewien czas nie musieliśmy wprowadzać ćwiczeń integrujących grupę.

Uczniowie siedzący w kręgu, gotowi do rozpoczęcia jednej z naszych sesji.

Krok 2: Odwołując się do potrzeb i wyzwań zidentyfikowanych przez uczniów we wcześniejszym etapie działań pilotażowych, pytaliśmy ich o praktyczne rozwiązania, które mogłyby uczynić szkołę lepszym miejscem do rozwijania i ułatwiania integracji, co skłoniło uczniów do proponowania różnych sugestii.

Działanie 1: Jedną z kluczowych inicjatyw było opracowanie broszury powitalnej dla nowoprzybytych uczniów. Pomysł ten wyszedł od ucznia, który stwierdził, że miał trudności z orientacją w szkole, gdyż nie znał rozkładu budynków ani nie rozumiał portugalskiego. Inni uczniowie dodali, że mieli problemy z kupnem karnetów na posiłki lub interpretacją planów lekcji. W rezultacie, wspólnie zdecydowaliśmy o stworzeniu prostej broszury zawierającej mapę szkoły, instrukcje dotyczące zakupu karnetów na posiłki oraz objaśnienia planów zajęć w ojczystych językach nowoprzybytych uczniów.

Aktualizacja: Pamiętaj, że niektóre narzędzia mogą wymagać aktualizacji. Po kilku miesiącach inni uczniowie zasugerowali, aby wyjaśnić i przetłumaczyć niektóre wyrażenia używane na egzaminach, takie jak „wyjaśnij”, „scharakteryzuj”, „opisz”, i dodać je do broszury.

Działanie 2: Kolejnym rozwiązaniem zaproponowanym przez uczniów było oznaczenie każdego budynku szkoły nazwami napisanymi w ojczystych językach nowoprzybytych uczniów. Ułatwiło to ich orientację w szkole i zapobiegło spóźnianiu się na zajęcia lub zgubieniu się – co według relacji zdarzało się dosyć często. Ambasadorowie skontaktowali się też z dyrektorem szkoły, który zgodził się zakupić duże tablice umieszczone przy wejściu do każdego budynku (patrz zdjęcie poniżej).

Firma NEW ABC otrzymała dofinansowanie z unijnego programu badań i innowacji Horyzont 2020 w ramach umowy o dotację nr 101004640.

Poglądy wyrażone na tej stronie są wyłącznie odpowiedzialnością autora i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy KE.

Plakietki w języku arabskim pokazywane uczniom i ambasadorom

Organizuj te sesje tak często, jak to konieczne, ponieważ są one ważne dla:

- Ciebie, aby monitorować przebieg pilotażu oraz relacje między mentorami a podopiecznymi,
- Uczniów, ponieważ ich relacje będą się wzmacniać,
- Nauczycieli, którzy wzmocnią swoją pozycję jako ambasadorzy,
- stworzenia środowiska sprzyjającego różnorodności i wielokulturowości, gdyż wspólnie zbudujecie przyjazne i gościnne miejsce dla uczniów, którzy po raz pierwszy przybywają do kraju i waszej szkoły.

KILKA REFLEKSJI

Jak widać, zaproponowane i przeprowadzone działania są dostosowane do konkretnych potrzeb, które mogą się różnić w zależności od kontekstu i środowiska. Ważne jest, aby podczas tych sesji nie zapominać o motcie „nic o nas, bez nas”. Należy aktywnie słuchać uczniów, udzielać im głosu oraz współtworzyć i współdecydować z nimi przebieg każdego etapu działań.

Networking the
Educational World:
Across Boundaries for
Community-building

Wraz z końcem aktywności opisanych w tej części:

- Wypromujesz podejście oparte na poszanowaniu i celebracji różnorodności w szkole;
- Rozwiniesz wśród uczniów empatię, ciekawość, szacunek i tolerancję
- Zwiększysz doświadczenie i wiedzę uczniów o innych kulturach.

Jednym z kluczowych aspektów tego programu jest wspieranie wymiany kulturowej, tworzenie środowiska przyjaznego różnorodności oraz przenoszenie zdobytej wiedzy i doświadczeń do szerszej społeczności szkolnej, ale też do rodziców i innych interesariuszy.

Aby osiągnąć ten cel należy zaproponować szkole oraz uczestnikom projektu rozszerzanie działań międzykulturowych. Można to zrobić w dowolny sposób, który będzie odpowiadał na potrzeby odbiorców, jednak poniżej dla przykładu opisujemy, jak omawialiśmy, planowaliśmy i realizowaliśmy nasze działania.

Firma NEW ABC otrzymała dofinansowanie z unijnego programu badań i innowacji Horyzont 2020 w ramach umowy o dotację nr 101004640.

Poglądy wyrażone na tej stronie są wyłącznie odpowiedzialnością autora i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy KE.

Instrukcja działań krok po kroku

Krok 1: Zaczęliśmy od opracowania propozycji planu działań ogólnoszkolnych, a następnie zorganizowania spotkania z ambasadorami, aby omówić ten plan oraz możliwości jego realizacji. Ku naszemu zaskoczeniu ambasadorzy poinformowali nas, że szkoła co roku organizuje cały tydzień wymiany doświadczeń międzykulturowych, zwany „Tygodniem Międzykulturowym”.

Krok 2: W oparciu o tę dobrą praktykę, już ugruntowaną w szkole, zorganizowaliśmy sesję z mentorami, podopiecznymi i ambasadorami, aby omówić, jak dostosować Tydzień Międzykulturowy do ich potrzeb, promować integrację oraz budować środowisko szkolne sprzyjające różnorodności.

Krok 3: Podczas wyżej wspomnianej sesji zapytaliśmy o działania realizowane w poprzednich latach. Po zorientowaniu się, że były one głównie skierowane do portugalskich uczniów, aby zapoznać ich z innymi kulturami, zaproponowaliśmy również podkreślenie znaczenia procesu odwrotnego. Stąd wcześniejsze działania zostały specjalnie uzupełnione o dodatkowe zajęcia i wydarzenia, mające na celu wprowadzenie nowoprzybyłych uczniów w kulturę portugalską, jej tradycje i wartości (ponieważ integracja jest procesem dwukierunkowym, a nowi uczniowie powinni czuć się widoczni, a ich głos słyszalny w szkole). Podczas sesji poprosiliśmy ich, aby podzielili się pomysłami na działania oparte na ich ojczystej kulturze. Wynikła z tego piękna dyskusja, w której prawie wszyscy wzięli udział, wysuwając własne sugestie – był to moment prawdziwego dialogu międzykulturowego, w którym uczniowie poczuli się upoważnieni do dzielenia się swoją kulturą.

Krok 4: Przeprowadzenie Tygodnia Międzykulturowego z zaproponowanymi działaniami. Poniżej przedstawiono przykłady działań, które zrealizowaliśmy w trakcie Tygodnia Międzykulturowego.

Działanie 1: Tradycyjne gry z różnych krajów na całym świecie, w tym z Portugalii. Działanie to było istotne dla wprowadzenia nowych uczniów w portugalskie tradycje, oraz uczniów miejscowych w tradycje im obce. Zespoły składające się z mentorów i podopiecznych powstały losowo i grały w gry, które sami proponowali. Podkreślono, że wartością w nich ma być przyjaźń, tolerancja, szacunek i fair play, a nie rywalizacja.

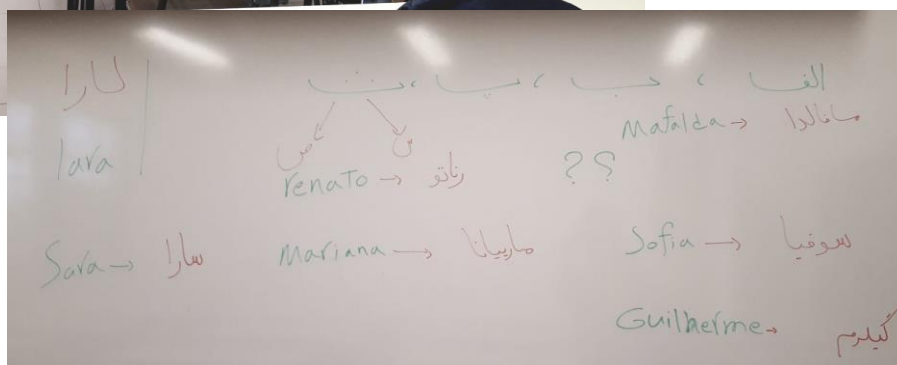
Uczniowie grają w gry

Uczniowie lepią figurki z gliny

Działanie 2: Działanie było istotne, ponieważ odwracało role – portugalskojęzyczni uczniowie uczyli się nowego języka, co przenosiło ich w kontekst społeczny, w którym sami mogliby się znaleźć przybywszy do nowego kraju. Działanie to pomagało budować empatię, współodczuwanie oraz zrozumienie trudności, jakie napotykają nowo przybyli uczniowie, gdy trafiają do nowego miejsca.

Uczniowie uczą się wyrażać w ojczystych językach (po lewej) oraz imion uczniów po arabsku (poniżej)

Firma NEW ABC otrzymała dofinansowanie z unijnego programu badań i innowacji Horyzont 2020 w ramach umowy o dotację nr 101004640.

Poglądy wyrażone na tej stronie są wyłącznie odpowiedzialnością autora i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy KE.

Działanie 3: Stroje i jedzenie z różnych kultur, w tym z Portugalii. Działanie miało na celu pokazanie różnorodności kulturowej w świecie oraz docenienie każdego rodzaju ubioru i potraw jako ważnych elementów tożsamości i historii.

Uczennice przebrane w tradycyjne suknie ich kraju pochodzenia

Działanie 4: Tradycyjna muzyka portugalska oraz zasugerowana przez nowoprzybytych uczniów muzyka ich krajów pochodzenia. Znaczenie tego działania jest podobne do poprzedniego – miało ono na celu otwarcie uczniów na nowe typy muzyki, zrozumienie ich przekazu oraz docenienie różnych kultur.

Uczniowie grający tradycyjne afrykańskie rytmy

Działanie 5: Rozmowa o islamie z przedstawicielem portugalskiej społeczności muzułmańskiej. Wydarzenie to miało pierwotnie trwać godzinę, jednak uczniowie byli tak zaangażowani, że wydłużyło się do prawie trzech godzin. Był to niezwykle ważny moment w ich życiu, ponieważ przyczynił się do redukcji niektórych stereotypów i uprzedzeń wobec muzułmanów oraz do docenienia obecności muzułmańskich uczniów w szkole.

Uczniowie i ambasadorowie zgromadzeni wokół okrągłego stołu aby wysłuchać przedstawiciela społeczności muzułmańskiej

Krok 5: Zespół wraz z ambasadorami przyznał każdemu mentorowi i podopiecznemu, który uczestniczył w Tygodniu Międzykulturowym certyfikaty za tolerancję i szacunek wobec innych, postępowanie fair play oraz otwartość na różnorodność, aby podkreślić znaczenie tych wartości w miejsce rywalizacji i podziałów między uczniami. Przyznaliśmy również uczniom bonusy o wartości 10 €, aby docenić ich udział, a także ich zaangażowanie w mentoringowe relacje rówieśnicze.

KILKA REFLEKSJI

Działania powyższe były współprojektowane i współrealizowane z myślą o uczniach, ale do wspólnego uczestnictwa zaprosiliśmy również rodziny uczniów i inne zainteresowane osoby.

Na zakończenie wszyscy uczestnicy, w tym nauczyciele i dyrektor szkoły, uznali ten konkretny Tydzień Międzykulturowy za najbardziej wyjątkowy w dotychczasowej historii szkoły, ponieważ przyczynił się do promowania istotnych społecznie wartości, otwarcia się szkoły na nowe spojrzenia i interpretacje, a także prawdziwego włączenia nowoprzybytych uczniów w proces współtworzenia.

Tak właśnie rozwijały się nasze działania międzykulturowe. Nie oznacza to jednak, że musisz ściśle się do nich stosować. Masz przestrzeń na elastyczność, kreatywność i dostosowanie ich do własnych potrzeb. Możesz rozbudować te działania lub dodać nowe. Pamiętaj tylko, aby omówić to ze swoimi uczestnikami!

Firma NEW ABC otrzymała dofinansowanie z unijnego programu badań i innowacji Horyzont 2020 w ramach umowy o dotację nr 101004640.

Poglądy wyrażone na tej stronie są wyłącznie odpowiedzialnością autora i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy KE.

Rozdział 6: Spotkania refleksyjne poświęcone wartościom oraz zagadnieniom społecznym

Wraz z końcem działań opisanych w tej części:

rozwiniesz istotne wartości wśród uczniów, które będą ich prowadzić przez całe życie;

podniesiesz ich świadomość o problemach społecznych, które mogą powodować podziały między nimi i utrudniać proces ich integracji;

wprowadzisz niezbędne zmiany do programu, aby był on jak najlepiej dopasowany do potrzeb i wyzwań uczniów;

rozwiniesz pozytywne, demokratyczne i zdrowe relacje między uczniami, nauczycielami i całą społecznością.

Sesje refleksyjne to organizowane od czasu do czasu spotkania mające prześledzić relacje mentoringowe i wprowadzać zmiany lub adaptacje gdy jest to potrzebne w oparciu o nieformalne oceny. Spotkania takie są również istotne dla omówienia takich wartości jak empatia, zaopiekowanie, współodczuwanie, tolerancja, solidarność, aktywność obywatelska i inne. Otwierają również przestrzeń do dyskusji na tematy społeczne, które mogą się zostać podczas takich sesji zgłoszone. W naszym programie najczęściej pojawiającymi się kwestiami były: dyskryminacja, równość płci oraz prześladowanie. Ponieważ przewidzieliśmy, że takie problemy mogą się kiedyś pojawić, byliśmy gotowi, aby omówić je z uczniami. Zalecamy zatem abyś również wcześniej przygotował się na takie spotkania tak, aby móc odpowiedzieć na zgłaszane potrzeby uczniów i ambasadorów. Możesz również zainicjować dyskusję na te tematy nawet jeśli nie zostaną one wspomniane przez uczestników – to zależy od Ciebie i charakterystyki Twojej grupy docelowej. Przykładowo jeśli w Twoim środowisku występuje dużo przypadków dyskryminacji względem nowoprzybytych uczniów możesz przygotować specjalne sesje aby omówić ten problem z uczniami i wyposażać ambasadorów w narzędzia do przeciwdziałania temu zjawisku.

Networking the
Educational World:
Across Boundaries for
Community-building

U.PORTO

36

Ważne, aby być wrażliwym na potrzeby społeczności, środowiska i uczestników, ponieważ niektóre z nich mogą nie być werbalnie zakomunikowane.

Czas trwania i częstotliwość tych sesji zależy od potrzeb i ilości otrzymanych informacji zwrotnych od uczestników oraz Twoich potrzeb w zakresie wiedzy o uczniach i ich problemach. Zawsze należy wykazywać gotowość do organizowania takich spotkań, ponieważ czasami uczestnicy mogą ich potrzebować, ale wstydzą się lub boją o nie poprosić.

W naszym przypadku robiliśmy to w następujący sposób:

- Organizowaliśmy regularne sesje dwa razy w miesiącu.
- Przed zaplanowanym terminem prosiliśmy ambasadorów o sugestie tematów do omówienia z uczniami i przygotowaliśmy sesje.
- Zbieraliśmy grupę – mentorów, podopiecznych oraz ambasadorów – w bibliotece, siadaliśmy przy okrągłym stole, aby ułatwić swobodę rozmów i komunikacji.
- Na początku sesji pytaliśmy uczniów, jak idzie ich praca, prosząc o podzielenie się napotkanymi problemami, wątpliwościami, dobrymi praktykami oraz strategiami, które wprowadzili. Kluczowe było aktywne słuchanie i kierowanie rozmową.
- Zwykle nasze sesje trwały około dwóch godzin i kończyliśmy je, gdy zauważyliśmy, że uczniowie okazują zmęczenie lub gdy wszystkie ich wątpliwości czy pytania zostały wyjaśnione. Uczniowie zazwyczaj nie mieli wielu pytań, ale chętnie dzielili się swoimi doświadczeniami i słuchali swoich kolegów oraz zespołu. Nasza grupa była bardzo ciekawa i zainteresowana pogłębianiem wiedzy.
- Kiedy uczniowie mieli trudności z rozpoczęciem rozmowy, ponieważ nic nie pamiętali z tego czym mogliby się podzielić z grupą, lub byli nieśmiali, ambasadorowie inicjowali dyskusję. W miarę jak rozmowa się rozwijała, uczniowie stawali się coraz bardziej zaangażowani i aktywni.

EWALUACJA I ROZPOWSZECHNIANIE REZULTATÓW

Ewaluacja

Ewaluację działań można przeprowadzić na różne sposoby, ale proponujemy, abyś zastosował podejście, które my wdrożyliśmy:

1. Sesje refleksyjne były także elementami ewaluacji. Ponieważ projekt NEW ABC oparty jest na badaniach partycypacyjnych wdrożyliśmy tę metodykę w naszym programie. Zatem sesje te stworzyły sprzyjające pole do oceny bieżących działań oraz relacji mentorskich. Poprosiliśmy uczniów i nauczycieli o dokonanie nieformalnych ocen jakościowych działań, a na podstawie udzielonych informacji zwrotnych proponowaliśmy różne adaptacje, aby program działał efektywnie. Te elementy sesji były istotne, gdyż przyczyniły się do budowania aktywnej podmiotowości, wzmocnienia pozycji uczestników oraz poczucia estymy i przynależności. Każdy element oceny został zarejestrowany w dzienniku, co pozwoliło śledzić zmiany i utrzymywać aktualność informacji.
2. Formalne działania ocenne z zastosowaniem metod jakościowych i ilościowych. Na początku programu oceniliśmy oczekiwania uczestników, ich wiedzę na temat mentoringu, wartości oraz kwestie spłeczne podczas sesji grup fokusowych. Na zakończenie programu powtórzyliśmy tę sesję, aby porównać wyniki i przeanalizować wpływ, jaki działania miały na uczniów. Aby zrozumieć poziom satysfakcji i trafność działań opracowaliśmy również ankietę ilościową, którą przekazaliśmy uczniom na koniec programu.

Chociaż jest to zalecany model oceny tego projektu, możesz wprowadzać w nim zmiany zgodne z Twoimi potrzebami.

Networking the
Educational World:
Across Boundaries for
Community-building

Upowszechnianie rezultatów

Upowszechnianie działań można prowadzić na różne sposoby. To od Ciebie zależy, jaki sposób uznasz za najlepszy na rozpowszechnienie działań Twojego programu, oczywiście za zgodą uczestników.

Model, który zastosowaliśmy polegał na upowszechnianiu działań na stronie internetowej projektu oraz zapraszaniu ważnych dla nas interesariuszy na ****Tydzień Międzykulturowy****. Podczas tego szczególnego wydarzenia mieliśmy okazję zaprezentować nasz program i omówić osobiście szczegóły oraz sposoby na wdrożenie tego programu w innych środowiskach i kontekstach społecznych.

Niezależnie od tego, co zdecydujesz w kwestii promowania tego programu, pamiętaj, że upowszechnianie jest ważne, aby rozszerzyć działania na inne środowiska, posiadające zbliżone potrzeby, zapewnić trwałość osiągniętych rezultatów oraz udoskonalać działania przewidziane w pilotażu. Im więcej osób dowie się o naszym sposobie na integrację, tym więcej nowoprzybyłych dzieci i młodzieży otrzyma pomoc w procesie integracji oraz zwiększy się odsetek środowisk promujących różnorodność, szacunek, empatię i tolerancję.

To wszystko, co mieliśmy do powiedzenia. Dziękujemy za uwagę!

Mamy nadzieję, że ten podręcznik był (i będzie) użyteczny w Waszej praktyce zawodowej. Życzymy powodzenia!!

Firma NEW ABC otrzymała dofinansowanie z unijnego programu badań i innowacji Horyzont 2020 w ramach umowy o dotację nr 101004640.

Poglądy wyrażone na tej stronie są wyłącznie odpowiedzialnością autora i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy KE.